
HRVATSKA CRKVA SVETOG JERONIMA U RIMU
I NJEZINI KARDINALI NASLOVNICI¹

Jure Bogdan, Rim

UDK:254.4(450-163.42)
262.12 : 254.4(450-163.42)
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 3/2005.

Sažetak

Članak je autorovo predavanje što ga je održao na kulturno-duhovnome programu u Hrvatskoj crkvi sv. Jeronima u Rimu 26. veljače 2005. godine u povodu preuzimanja kardinalskog naslova Hrvatske crkve sv. Jeronima u Rimu od strane nadbiskupa zagrebačkog kardinala Josipa Bozanića i u prigodi završetka prve faze obnove istoimene crkve.

Autor u svome radu kronološkim slijedom opisuje nastanak i razvoj hrvatskog središta sv. Jeronima u Rimu od 1453. do danas. Uz crkvu sv. Jeronima djelovala je bratovština, bolnica, hospicij, kaptol - zbor svećenika, zavod. Napose se zaustavlja na izgradnji crkve sv. Jeronima i na radovima na njoj sve do danas.

Današnju crkvu izgradio je 1588.-1590. Papa Siksto V., za kojeg se tvrdi da je podrijetlom iz jedne hrvatske obitelji iz Dalmacije. Nacrt za crkvu izradio je Martino Longhi Vecchio. Crkva je oslikavana, uređivana, dotjerivana popravljana, od izgradnje pa sve do naših dana. Od 1997. izvedeni su na njoj veliki obnoviteljski radovi. U cijelosti je obnovljen krov, očišćeni su i restaurirani vanjski zidovi i fasada. Autor opisuje tijek radova. Projekt obnove izradio je prof. Giorgio Croci.

Crkva sv. Jeronima uzdignuta je na kardinalski naslov 1566. godine. Do danas je imala 37 kardinala naslovnika zajedno s kardinalom Josipom Bozanićem, nadbiskupom zagrebačkim, koji je ušao u kardinalski posjed crkve 27. veljače 2005. godine.

¹ U povodu preuzimanja kardinalskog naslova Hrvatske crkve sv. Jeronima u Rimu od strane Josipa Bozanića, nadbiskupa zagrebačkog, i u prigodi završetka prve faze obnove iste crkve održane su u Rimu 26. i 27. veljače 2005. kulturno-duhovne svečanosti. Ovaj članak je predavanje što ga je autor održao u crkvi sv. Jeronima 26. veljače 2005.

Autor donosi popis kardinala naslovnika s najvažnijim podacima s obzirom na crkvu sv. Jeronima. Znanstvenici se ne slažu u popisu kardinala i podacima o naslovnici hrvatske crkve sv. Jeronima.

Ključne riječi: Hrvatska crkva sv. Jeronima u Rimu, obnova crkve, kardinali naslovnici crkve sv. Jeronima.

1. UVOD

Učvršćenje vlasti Rimskoga Carstva u Iliriku i njegovo stalno širenje prema Istoku i Sjeveru poklopilo se s misionarskim djelovanjem prvih kršćanskih vjerovjesnika i u krajevima koje danas nastavaju Hrvati. I sâm sveti Pavao dolazi do Ilirika kako bi navijestio istine kršćanske vjere onima koji dotad nisu čuli za Krista (Rim. 15,19). I njegov učenik Tit evangelizirao je u Dalmaciji (2 Tim. 4,10). Stalno poboljšanje uprave, izgradnja putova, veća i bolja komunikacija u Carstvu, mir i red na golemom teritoriju, upotreba latinskoga jezika... samo su neki od čimbenika koji su pogodovali brzom širenju kršćanstva. Sve je to rezultiralo time da je već u petom stoljeću po svem Iliriku bila uređena crkvena hijerarhija s pokrajinama koje se poklapaju s vojnim, upravnim, sudskim i kulturnim središtima rimske državne uprave. U Dalmaciji je metropolitansko središte Salona, a u Panoniji Sirmium. Osim političkih, vojnih, kulturnih sve više su se učvršćivale i produbljivale kršćanske veze Ilirika sa značajnijim središtima u carstvu, poglavito s Rimom središtem zapadnog kršćanstva.

Nakon rušenja Zapadnoga Rimskoga Carstva i dolaskom Hrvata u te prostore, kršćanski vjerovjesnici u VII. st. dolaze iz Rima u priobalnu Hrvatsku te uspostavljaju veze s Hrvatima. To je zapravo početak pokrštavanja hrvatskog naroda, koje je trajalo barem tri stoljeća.

Kao i u antička vremena tako i u vrijeme ranih hrvatskih vladara hrvatski kršćani rado pohađaju svetišta, sveta mjesta kršćanskih mučenika, napose apostolskih prvaka sv. Petra i sv. Pavla u Rimu. Dokaz su tome Evandelistar iz mjesta Cividale s imenima hrvatskih knezova i plemića iz Hrvatske (IX. st.) i stari hrvatski novac nađen kod groba sv. Petra u Vatikanu.²

² Usp. Mons. Giorgio Magjerec, *Istituto di S. Girolamo degli Illirici (1453-1953)*, Roma, 1953., str. 17.

2. HRVATSKA ZAJEDNICA U RIMU

Iz povijesnih vrela doznajemo da je još od srednjeg vijeka u Rimu postojala mala hrvatska zajednica i da je ona više puta mijenjala svoje središte. Ta se zajednica nazivala Časna bratovština Slavena predgrađa sv. Petra (Venerabilis Societas Confallonorum Slavorum Burghi S. Petri). Godine 1441. na čelu bratovštine bio je svećenik stonske biskupije (danas dubrovačka biskupija) Jeronim, iz Potomja, s poluotoka Pelješca. Mnogi srednjovjekovni dokumenti svjedoče da su u tu bratovštinu osim "Slavena" ili Ilira (u latinskome Sclavoni, u talijanskome Schiavoni) iz Dalmacije, primani i oni iz sjeverne Hrvatske, Slavonije, Hercegovine, Bosne i Istre. U okviru bratovštine okupljali su se, prepoznavali i predstavljali kao katolici i Hrvati. Provalom Osmanlija u naše krajeve stalno se povećavao broj izbjeglica koji su bježali na Zapad tražeći pomoć i zaštitu u zapadnoeuropskim zemljama, u sigurnijim i mirnijim krajevima. Ilirska bratovština u Rimu isticala se humanitarnom djelatnošću u prihvaćanju i zbrinjavanju izbjeglica. Tako je i posljednja bosanska kraljica, Katarina Kotromanić-Kosača, našla svoje sklonište u Rimu u okviru ilirske bratovštine. Preminula je u Rimu 25. listopada 1478. i pokopana je u crkvi Ara Coeli na Kapitoliju. Kraljičina dvorska gospođa Pavka Mirković pokopana je u crkvi sv. Jeronima. Kraljica je crkvi i Ustanovi sv. Jeronima ostavila znatne darove.

Sukladno molbi i želji male hrvatske zajednice, papa Nikola V. je apostolskim breveom *Piis fidelium votis* 21. travnja 1453. darovao ilirskoj bratovštini crkvicu sv. Marine djevice i mučenice uz grobnicu rimskog cara Augusta. Udovoljio je njihovoj molbi i dopustio im da izgrade bolnicu i gostinjac za svoje zemljake. To je početak djelovanja hrvatskih svetojeronimskih ustanova na današnjem prostoru. Uz bratovštinu i odmah obnovljenu crkvu posvećenu sv. Jeronimu, izgrađeni gostinjac i bolnicu, Siksto V. je 1589. osnovao i zborni Kaptol sastavljen od hrvatskih svećenika. Kaptol je djelovao sve do 1901. godine. Do danas su nam poznata imena oko 120 svećenika koji su u njemu djelovali.³ Pio VI. osnovao je godine 1790. *Croaticum*, hrvatsko sjemenište – Zavod, koje je djelovalo s prekidima do 1901. godine. Papa Leon XIII. reformirao je svetojeronimske ustanove 1. kolovoza 1901. godine. Od tada uz

³ Vidi: Josip Burić, *Kanonici hrvatskog kaptola sv. Jeronima u Rimu*, Rim, 1971., Izvadak iz knjige Radova Hrvatskoga povijesnog instituta u Rimu, sv. III-IV (1971).

crkvu sv. Jeronima djeluje i odgojni Zavod za svećenike, danas Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima.

3. HRVATSKA CRKVA SV. JERONIMA

Jedan od istaknutijih povijesnih datuma za hrvatsku crkvu sv. Jeronima koji će bitno odrediti njezinu budućnost jest 8. veljače 1566. godine. Papa sveti Pio V., dominikanac, uzdigao je crkvu sv. Jeronima na kardinalski naslov. Treći kardinal naslovnik crkve postao je 20. studenoga 1570. Felice Peretti iz Montalta, franjevac konventualac. Ostao je kardinalom naslovnikom do 24. travnja 1585. kad je izabran za papu. Uzeo je ime Siksto V. U kardinalski je zbor uvrstio 13. svibnja 1585. svojega pranećaka Alessandra Perettija, a 14. lipnja mu je dao naslovnu crkvu sv. Jeronima.

Crkva sv. Jeronima jedina je crkva koju je dao izgraditi Siksto V. ako se izuzme rimsko svetište Scala Sancta. Nacrt za crkvu izradio je Martino Longhi Vecchio. On je bio i voditelj radova u čemu mu je po svoj prilici pomagao i Giovanni Fontana, brat znamenitog Domenica Fontane. Bez sumnje, pročelje i toranj crkve isključivo su djelo Martina Longhija. Longhiju su po svoj prilici pomagali i drugi arhitekti. Pripreve za gradnju započele su 1587., rušenje stare crkve najvjerojatnije je započelo u lipnju 1588., kada na gradilištu rade i četiri hrvatska hodočasnika. Siksto V. je, koliko se zna, gradilište nove crkve posjetio 12. listopada 1588., 26. travnja 1589., 2. lipnja 1589. Tada je slušao sv. Misu u novoj crkvi u pratnji sedmorice kardinala. Dva mjeseca poslije 1. kolovoza 1589. pismom Sapientiam Sanctorum uspostavlja pri crkvi Kaptol sastavljen od sedam kanonika i četiri nadarbenika, koji moraju biti hrvatskog podrijetla i jezika. Na blagdan sv. Jeronima ujutro 30. rujna 1589. Siksto V. slušao je sv. Misu u crkvi zajedno sa 25. kardinala. Iste godine, 1. prosinca, u crkvu se djelomično postavljaju oslikani prozori, vitraji.

Oslikavanje crkve povjereno je 1589. slikaru Giovanniju Guerri iz Modene (oko 1540.-1618.). Guerra je imao nekoliko suradnika koji su pod njegovim vodstvom djelomično oslikali crkvu. Najskuplji rad bio je oslikavanje kupole, na kojoj je predstavljena scena Presvetog Trojstva u zajedništvu s Gospom, svetim Ivanom Krstiteljem i četiri evanđelista. Na ovome projektu radili su Antonio Viviani iz Urbina zvani Sordo i Andrea Lili(o) iz Ancone. Njih dvojica su oslikali i tri središnje freske u prezbiteriju: *Svećeničko ređenje sv. Jeronima*,

Raspravu svetog Jeronima sa svetim Grgurom Nazijanskim i svetim Bazilijem te fresku Sveti Jeronim u pustinji tumači teško razumljive svetopisamske tekstove. Sliku sv. Jeronima na svodu prezbiterija izradio je Paris Nogari nazvan Romano.⁴ Ove slike popravljali su 1847. Francesco Giangiacomo i slikar Giovanola 1847. Ponovno su obnovljene u razdoblju od 1988⁵. do 1998. godine. Tada je na središnjoj freski ređenja sv. Jeronima otkriven još jedan lav kojeg su restauratori ostavili. Iz nama nepoznatih razloga, taj lav je bio prebojan tijekom nastajanja slike. Ispred njega naslikan je novi. Likovi sv. Mateja, sv. Luke, sv. Ivana i sv. Marka na kupoli pripisuju se Paolu Guidottiju (oko 1560.-1629.). Svetog Dujma, salonitanskog nadbiskupa mučenika, i sv. Arnira, splitskoga nadbiskupa mučenika, te svetu braću Ćirila i Metoda najvjerojatnije je oslikao Avanzino Nucci (oko 1552.-1629.). Avanzinu Nucciju pripisuju se i likovi pàpa dalmatinaca sv. Kaja i Ivana IV. u prezbiteriju. U istome razdoblju pod Guerrinim vodstvom naslikane su i "Glorie angeliche".

Prerana smrt Siksta Petog 27. kolovoza 1590. usporila je daljnje radove na uređenju ponutrice crkve. Neki od Sikstovih planova nisu se nikad ostvarili. Ipak, crkva se tijekom XVII. stoljeća postupno uređivala, dotjerivala, jer je od svoje izgradnje do danas neprestano bila u funkciji. U njoj su se odvijala najsvečanija liturgijska slavlja. Uređene su pokrajnje kapelice, kamene ograde, ukrašeni su oltari, te zidovi i stropovi u kapelicama. Domenico i Pietro Blasi isklesali su ograde pred oltarima 1740. Pod vodstvom Nikole Michettija klesar Petar Blasi isklesao je mramorne oltare godine 1749. Glavni oltar posvetio je tarški nadbiskup Ferdinando Maria Rossi 25. ožujka 1749. Drvena nebica nad oltarom izrađena je po nacrtu Nikole Michettija iz godine 1741. Istodobno je napravljeno i umjetničko mramorno svetohranište u kojemu se i danas čuva Presveti Oltarski Sakrament.

Bratovština je nabavila prve orgulje za crkvu, "organetto molto buono e di onesto prezzo", za 50 škuda godine 1607. Orgulje su blagoslovljene 1724. Sadašnje orgulje izradio je 1845. Francesco Pasquetti. Njih je popravio i dotjerao neki Njemac koji je tada radio u Santa Maria dei Miracoli. Vjetroban glavnih vrata i mjesto za orgulje napravili su, prema Gagliardijevu nacrtu, rezbari Pio Pasini i Alessandro Ciporelli.

⁴ Slika na pozivnici za ovo slavlje.

⁵ Vidi dopis Ratka Perića od 26. svibnja 1988., br. 76/1988.; Godišnji izvještaj Biskupskoj komisiji o Zavodu i crkvi sv. Jeronima, R – 140/1988., 20. prosinca 1988.

Početak 19. stoljeća Rim su pogodila dva potresa. Prvi je bio 18. veljače 1811., a drugi 22. ožujka 1812. Mnoge su zgrade u gradu nastradale. Rastresena je bila i crkva sv. Jeronima. Napose su nastradali crkveni svodovi, na kojima su se pojavile velike pukotine. Radovi na obnovi i uređenju crkve započeli su 1820., a završeni su 18. prosinca 1852. godine, kad je crkva svečano otvorena za javnost. Papa bl. Pio IX. posjetio je crkvu 11. ožujka 1853.

Zamjena poda od cigle kararskim mramorom započeta 1820. godine završena je 1835. Radovi zamjene kamenih natpisa ploča u starome podu te izrade kopija natpisa i grbova i njihovo postavljanje u novome podu završeno je 1852. Bratovština je povjerila Pietru Gagliardiju oslikavanje svoda središnje crkvene lađe i ostalih neoslikanih površina. Velikim zauzimanjem i osobnim doprinosima četvorice svećenika iz Kaptola sv. Jeronima u tome razdoblju, Šimuna Perkovića Šibenčanina,⁶ Ivana Despota iz Zaostroga kod Makarske,⁷ Antuna Calebotte Trogirana⁸ i Marka Buničića Crešanina,⁹ oslikan je svod (Uzvišenje Svetoga križa), sjeverni i južni transept (Poklonstvo triju kraljeva i Razapinjanje), stupovi s dvanaest apostola, likovi Siksta V. i Nikole V. iznad orgulja, likovi sv. Pavla na Areopagu, sv. Ivana Krstitelja, Krunjenje, Krist u Maslinskome vrtu, Rođenje Blažene Djevice Marije i Marijino uznesenje na nebo. Sve su to djela Pietra Gagliardia.

Radovi na proširenju korita Tibera i rušenje Porto di Ripetta bitno su utjecali na statiku crkve sv. Jeronima. Drugi veliki zahvat tridesetih godina prošlog stoljeća, rušenje starog Zavoda i svih zgrada oko Augusteuma poremetili su statiku crkve sv. Jeronima i posljedice toga osjećaju se do danas. Kardinal Franjo Bauer, nadbiskup Olomouca naslovnik crkve sv. Jeronima, financirao je obnovu krova crkve godine 1915. Godine 1932. u crkvi su izrađene nove klupe od orahovine, a stare su postavljene uza zid crkve.

⁶ Sav je život posvetio Kaptolu i Bratovštini sv. Jeronima. Članom bratovštine postao je 13. rujna 1809. Od 1805. je nadarbenik, a od 1807. kanonik crkve sv. Jeronima. Umro je u Rimu 5. ožujka 1858. u 75. godini života.

⁷ Rođen je u Zaostrogu 3. siječnja 1799. Bio je svećenik Makarske biskupije. Prije je bio redovnik svećenik, franjevac Manje braće Provincije Presvetog Otkupitelja. Umro je 12. studenoga 1869.

⁸ Rođen je u Trogiru 25. ožujka 1754. Umro je u Rimu 24. travnja 1861. Pokopan je u kripti crkve sv. Jeronima.

⁹ Rodom iz Cresa, rođen je oko 1797. Bio je svećenik Osorske biskupije. Preminuo je 11. veljače 1887. u Cresu. Za života neki su ga držali najboljim latinskim pjesnikom u Rimu.

Godine 1937. srušena je stara sakristija i izrađena nova, sadašnja. Lorenzo Ciconi Principi prenio je na platno freske sa stropa i ugradio ih na novi strop.¹⁰ Profesor Ciconi sjećao se Pietra Gagliardija. Nakon rušenja stare zavodske zgrade i velikih građevinskih zahvata tridesetih godina XX. st. na crkvi su se pojavile velike pukotine. U razdoblju od 1939. do 1940. sa sjeverne strane crkve, prema crkvi sv. Roka, učvršćeni su crkveni temelji postavljanjem dubokih stupova sve do temelja crkve, kako bi se spriječilo širenje pukotina. Iskopano je deset "bunara" promjera od 2.50 do 1.50 m, dubokih oko 5 metara. Novim strukturama ugrađenim u iskopane bunare i čvrsto povezanim s temeljima i zidovima crkve učvršćeni su zidovi i sami temelji.¹¹ Zavodski inženjer Augusto Campa je u razdoblju od 1960. do 1970. senzorima mjerio eventualno pomicanje temelja i širenje pukotina. Ustanovio je da se proces zaustavio i da nema većih pomicanja. Isto je ustvrdio i 1988. godine.¹² Rektor Crkve i Zavoda msgr. Đuro Kokša dao je godine 1963. obnoviti freske u crkvi. Restaurirao ih je Arnaldo Crucianelli. Inženjer Augusto Campa vodio je godine 1970. radove na uređenju prostora oko glavnoga oltara u crkvi. Za vrijeme rektora msgr. Ratka Perića Cinzia Croce vodila je radove restauriranja pročelja i popravljanja krova crkve, od 1986. do 1988. godine.¹³ Nakon svečane proslave 400. obljetnice izgradnje crkve, znanstvenog skupa o crkvi¹⁴ i pohoda crkvi i Zavodu Ivana Pavla II.,¹⁵ devedesetih su godina sanirani temelji sjevernog

¹⁰ Usp. Juraj Magjerec, *Popis studenata Croaticuma*, str. 6., Arhiv Papinskog Hrvatskog Zavoda svetog Jeronima (APHZSJ).

¹¹ "E' interessante tener presente che durante gli scavi fu rilevata la presenza di elementi delle mure Serviane, utilizzate già originariamente in alcune loro parti per appoggio delle strutture murarie della Chiesa". Augusto Campa, *Chiesa di S. Girolamo annessa al Pontificio Collegio Croato, Lavori sottofondazioni anno 1939/40.*, Relazione e documenti originali APHZSJ.

¹² Augusto Campa, *Chiesa di S. Girolamo annessa al Pontificio Collegio Croato, lavori di consolidamento eseguiti nel 1939/40*, u: Chiesa di San Girolamo, *Lavori sottofondazioni anno 1939/40.*, Relazione e documenti originali, APHZSJ.

¹³ Godišnji izvještaj Biskupskoj komisiji o Zavodu i crkvi svetog Jeronima, R - 140/1988., 20. prosinca 1988., APHZSJ, Rektorat.

¹⁴ Msgr. Ratko Perić skupio je znanstvene doprinose s ovog znanstvenog skupa i objavio ih u dva sveska: Ratko Perić (a cura di), *Chiesa Sistina 1589-1989 I, Pontificio Collegio Croato di San Girolamo*, Roma, 1989; Ratko Perić (a cura di), *Chiesa Sistina 1589-1989 II, Pontificio Collegio Croato di San Girolamo*, Roma 1990.

¹⁵ O pohodu Svetog Oca Ivana Pavla II. izvijestili su mnogi mediji. Zavod sv. Jeronima tiskao je svečanu dvojezičnu monografiju: *Papin posjet Svetom Jeronimu/Visita del Papa a San Girolamo, Pontificio Collegio Croato di San Girolamo 21 ottobre 1989.*

transepta crkve ispod slike Poklonstva triju kraljeva. Tada je riješen veliki problem vlage koja je iz temelja kroz kriptu prodirala u crkvu i oštećivala freske.¹⁶ Trebalo je pričekati nekoliko godina da se osuše zidovi, kako u kripti tako i u crkvi, kako bi se pristupilo saniranju zidova u crkvi s kojih je zbog vlage opadala žbuka.

4. RADOVI NA CRKVI OD 1996. DO DANAS

Započelo je u ljetu 1997. godine. Nakon što smo u ljetnim mjesecima 1997. otukli žbuku i postavili novu, ispod Gagliardijevih fresaka Razapinjanja i Poklonstva triju kraljeva, te potom sve obojili (marmo finto), pristupili smo i bojanju drvenih predmeta i površina u crkvi.¹⁷ Riječ je o redovitom održavanju unutrašnjosti crkve. U tijeku radova otkrili smo i dvije kamene ploče iznad ispovjedaonice na kojima su spomenuti austrijski carevi. Na lijevoj je zabilježen spomen na dolazak cara Franje Prvoga i carice Karoline Auguste, koji su crkvu pohodili 8. travnja 1819. Na drugoj ploči upisana su imena četvorice svećenika kanonika sv. Jeronima i Pietra Gagliardija koji je dovršio slikanje crkve. Obje ploče morale su biti uklonjene 1925. zbog političkih razloga. Dalekovidne odgovorne osobe u crkvi sv. Jeronima brzo su ih prebojale i ostavile na starome mjestu. Dobivao se tako dojam da su uklonjene. Bilo je to 1925.

Na temelju uredske dokumentacije, godine 1997. smatrali smo da su ispunjeni svi uvjeti za obnovu Gagliardijeve freske Razapinjanje. Velika pukotina s umetnutim senzorima i bijelom vrpcom ne uljepšava unutrašnjost crkve. Nažalost, kako nekad tako i danas! Zatražili smo pomoć od nadležnih službi u talijanskom Ministarstvu kulture. Slijedom naših dopisa, u rujnu 1997. došao je na uviđaj jedan službenik iz Konzervatorskog nadležnog ureda (Sovrintendenze), iz Ministarstva kulture. Razgledao je crkvenu kriptu, temelje i potom potkrovlje crkve. S temeljima je bio zadovoljan. Ušli smo zajedno u crkveno potkrovlje, koje je isto Ministarstvo nedavno bilo obnovilo i počeli smo pažljivo pregledati. Nisam razumio sve što mi je govorio (različiti tehnički izrazi), ali sam po ozbiljnosti lica shvatio da se

¹⁶ Izvještaj o novostima i promjenama u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima u godini 1989. podnesen na Devetom godišnjem sastanku administrativnog vijeća u Rimu 22. svibnja 1990., str. 4., APHZSJ.

¹⁷ Izvještaj o životu, novostima, promjenama i ekonomskom stanju u Papinskom hrvatskom Zavodu sv. Jeronima u godini 1997., str. 12-13, APHZSJ.

dogodilo nešto vrlo ozbiljno. Željezne spone, šipke (catene) iznad kupole koja je uklopljena u potkrovlje, ukrštavaju se točno iznad središta kupole. Jedna od željeznih spona je pukla i sve su se spustile na kupolu. Krov je svom težinom pritiskao kupolu. Nitko nije mogao predvidjeti koliko kupola još može izdržati. Uočili smo i to da se drvena krovna konstrukcija deformirala i da se krov počeo naginjati prema sjevernoj strani. Prijetila je velika opasnost da se sve sruši u crkvu.

O svemu smo odmah izvijestili Sovraintendenzu per i Beni Architettonici di Roma (SBAAR) i zatražili "un immediato intervento". Površinu u crkvi opasnu za kretanje označili smo i ogradili te postavili montažni oltar u središnju lađu... Bilo je i onih koji su energično predlagali zatvaranje crkve i zapečaćivanje vrata. To se gotovo i dogodilo. Dopisom 21967 od 7. listopada 1997. SBAAR je opomenuo rektora da čim prije poduzme sve mjere zaštite spomenika kulture te da izradi projekt obnove i predloži ga Ministarstvu. Ministarstvo je osiguralo prvotna sredstva te je o svome trošku pristupilo postavljanju potporanja (puntellamento) u crkvenome potkrovlju. Poslovi su obavljani od 23. prosinca 1997. do 22. siječnja 1998. godine.¹⁸ Time je opasnost privremeno otklonjena, ali problem nije riješen. Slično je to onome kad čovjek uzme lijek protiv bolova. Uzrok bolesti ostaje i dalje. Tako smo o troškovima Zavoda ubrzo morali pristupiti novome postavljanju dodatnih potporanja, u rujnu i listopadu 2001. Nekoliko tona željeznih cijevi odneseno je u potkrovlje. Sada je i sama težina u potkrovlju mogla prouzročiti nove nevolje.

Koliko je stanje bilo ozbiljno pokazuje i činjenica da se u kolovozu 1999. godine urušio krov iznad kapelice sv. Jeronima. Stare grede su popustile i sve se zadržalo na svodu kapelice. Sva sreća da sve nije propalo u crkvu. Velike kiše u rujnu 1999. oštetile su i freske u samoj crkvi. Ministarstvo je u veljači 2000. na kapelici sv. Jeronima postavilo novi krov.¹⁹ Od tada je još više vršilo pritisak na vodstvo crkve da se u cijelosti pristupi obnovi crkvenoga krova.

Rektor crkve Jure Bogdan povjerio je sveučilišnome profesoru iz Rima Giorgiju Croci da izradi projektnu dokumentaciju za cjelovitu

¹⁸ Izvještaj o životu, novostima, promjenama i ekonomskom stanju u Papinskom hrvatskom Zavodu sv. Jeronima u godini 1998., APHZSJ.

¹⁹ Izvještaj o životu, novostima, promjenama i gospodarskom stanju u Papinskom hrvatskom zavodu i Hrvatskoj crkvi sv. Jeronima u godini 2000., str. 9., APHZSJ.

obnovu krova crkve sv. Jeronima. Projekt je odobrilo nadležno ministarstvo (SBAAR) dopisom od 26. travnja 2002. pod brojem B1567. Radovi su povjereni rimskom poduzeću S.A.I.V.A. S.r.L. (Società Italiana Vetrocemento Armato). Za tehničko nadgledanje radova u ime Zavoda i crkve zadužen je zavodski inženjer Augusto Campa.²⁰ Poduzeće S.A.I.V.A. S.r.L.²¹ s ocem Alfonsom Esposito i sinovima Fabrizijem i Giuseppeom pristupili su pomno i savjesno velikom pothvatu obnove crkvenog krova sa svim nosivim drvenim i željeznim strukturama. Upravo ovih dana radove privode kraju. Sva drvena krovna konstrukcija je skinuta i djelomično zamijenjena novim gredama. Stare, dobro sačuvane grede su nakon saniranja ponovno upotrijebljene. Postavljena je nova izolacija, skinuti su suvišni tereti koji su ugrožavali drvenu krovnu strukturu. Poslovima na obnovi crkve u ime Ministarstva ravnala je arhitektica Federica Galloni.

Istodobno smo pristupili prikupljanju sredstava za pokrivanje visokih troškova obnove koji nadilaze naše mogućnosti. U tijeku izvođenja radova omogućeno nam je postavljanje velikih promidžbenih plakata na skele oko crkve. Poslove pronalaženja i postavljanja plakata povjerali smo poduzeću INTERPROMOS S.r.L. iz Rima.²² Primjernom snalažljivošću i profesionalnošću vlasnika poduzeća Giacomina Emanuela Sinopolija i sina mu Carla Massimiliana uspjeli smo djelomično podmiriti početne visoke troškove obnove. Nakon dugačke "prepiske" rektora crkve s talijanskim Ministarstvom kulture naknadno smo dobili odobrenje od Ministarstva za djelomično financiranje radova iz državnih fondova. Kad svi radovi budu završeni, pregledani i odobreni, te kad sva dokumentacija o njima bude predstavljena nadležnome državnome uredu, možemo očekivati da ćemo dio obavljenih poslova moći isplatiti iz državne blagajne. Pazienza!

Nakon saniranja krovništva crkve Upravno vijeće Zavoda i crkve odlučilo je prosljediti s radovima na sanaciji velikih pukotina na

²⁰ On je zavodski inženjer od 1949. godine. Na tome mjestu je naslijedio svoga oca Enrica Campu koji je u Zavodu djelovao od 1928. do svoje smrti 1949. O djelovanju u Zavodu i crkvi sv. Jeronima Augusto Campa je napisao i svoje uspomene. Vidi Augusto Campa, *Il Pontificio Collegio Croato di San Girolamo passato e presente attraverso cinquanta anni di ricordi*, u: Jure Bogdan (uredio) *Papinski Hrvatski zavod sv. Jeronima (1901-2001)*, Rim 2001., str. 881-895.

²¹ Sjedište poduzeća SAIVA S.r.L. nalazi se u Via Ippolito Nievo, 61 u Rimu.

²² Sjedište poduzeća Interpromos S.r.L. nalazi se u Via Francesco Denza, 48 u Rimu.

zidovima crkve, obnovi fasade, pročelja i zidova. Projekt je odobrilo Ministarstvo kulture (SBAAR) u lipnju 2003. godine. Radovi su povjereni poduzeću S.A.I.V.A. S.r.L. Započeli su u prosincu 2003. i upravo se dovršavaju.

U restauratorskim zahvatima obuhvaćena je i djelomična obnova zvonika. Kupola zvonika obložena je olovnim pločama i na taj način je spriječeno prodiranje vlage u unutrašnjost zvonika. Na kupolu je postavljen obnovljeni križ. U samome zvoniku nalaze se tri zvona koja su izvan funkcije. Veliko i malo zvono dao je 1809. postaviti arhiprezbiter bratovštine sv. Jeronima, Splićanin Anton Passagnoli²³, prigodom pete obljetnice svoje predstojničke službe.²⁴ To je ispisano na velikome zvonu. Na zvonu se nalaze četiri reljefa: Raspeti Isus s dva anđela ispod kojih je latinski natpis "Križ Gospodina našega Isusa Krista";²⁵ Sv. Jeronim u molitvi pred raspelom, ispod kojega je tekst "Sveti Jeronim" i imena ljevâča zvona, Franje i Alojzija Lucentija,²⁶ Majka Božja s djetetom Isusom, okruženi dvama anđelima. Ispod ovog reljefa stoji posveta Blaženoj Mariji Djevici (B.M.V.); posljednji reljef je s likom sv. Dujma. Ispod njega je ime sveca sv. Dujma, nadbiskupa mučenika.²⁷

Srednje zvono postavljeno je 1808. Na njemu je u gornjem dijelu natpis na latinskome jeziku: "Od groma i zla vremena oslobodi nas Gospodine G(odine) G(ospodnje) 1808". U sredini su reljefi Raspetog i Majke Božje s djetetom Isusom. U dnu piše da je to djelo Franje Lucentija.²⁸

Malo zvono izrađeno je 1800. u ljevaonici Lucenti. Na njemu stoji natpis s križem: "Od groma i zla vremena oslobodi nas, Gospodine".²⁹

²³ Antun Passagnoli, Splićanin, ninski kanonik, postao je članom bratovštine sv. Jeronima 21. kolovoza 1797. Kanonikom sv. Jeronima postao je 23. srpnja 1797. Rektorom Zavoda sv. Jeronima bio je 1797./98. Od 1805. je arhiprezbiter. Preminuo je 1809. Polovicu svoga imutka ostavio je crkvi, bratovštini i gostinju sv. Jeronima. Vidi: Josip Burić, *Kanonici Hrvatskog kaptola sv. Jeronima u Rimu (1589-1901)*, Rim, 1971., str. 132.

²⁴ U gornjem dijelu zvona piše: † QUINQUENIO ELAPSO SUI ARCHIP^S A.D. MDCCCIX. U donjem dijelu zvona je tekst: †ANTON^S PASSAGNOLI PRAESES VEN. CONGREG^S ILYRICA^S DUAS CAMPANAS MAIOR^S SUMPTIB^S EIUSDEM POSUIT.

²⁵ Crux D.N.I.C.

²⁶ S. HIERONYMUS. OPVS FRANCISCI ET ALOISII FILII LVCENTI FUNDATORIS ROMAE.

²⁷ S. DOMNIUS.A.M.

²⁸ Izvorni tekst na srednjem zvonu započinje znakom križa i glasi: † A FULGORE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE A.D. MDCCCVIII. U dnu zvona piše: OPUS FRANCISCI LVCENTI.

²⁹ †A FULGORE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE. FRANCISCUS LUCENTI ANNO MDCCC FECIT.

Zvona bi trebalo elektrificirati, a cijeli toranj u unutrašnjosti urediti. To čeka neka bolja vremena.

Za pročelje crkve napravljena su dva nova grba. Grbovi Ivana Pavla II. i kardinala naslovnika crkve Josipa Bozanića izrađeni su u Rijeci u poduzeću Centar Oprema d.o.o Rijeka. Župnik Kastva Franjo Jurčević je zajedno s Milom Kosorčićem i Viktorom Alićem, 25. svibnja 2004. godine predao grbove rektoru crkve.³⁰ Grbovi su postavljeni na pročelje crkve u ponedjeljak 21. veljače 2005. godine.

O trošku talijanskog Ministarstva kulture restaurirane su freske na svodu pokrajnje kapelice Mater pietatis, što ih je oslikao Andrea Lili(o) godine 1590. Tijekom restauracije otkrivene su na zidu oko prozora pokrivena freske s natpisom "Mater pietatis". Obnova ovih fresaka završena je za blagdan sv. Jeronima 30. rujna 1999. U siječnju 2001. poduzeće HarmoniA S.r.L. postavilo je u crkvu novi razglas.³¹

5. KARDINALI NASLOVNICI HRVATSKE CRKVE SVETOG JERONIMA U RIMU

Sveti Pio V. papa uzdigao je crkvu svetog Jeronima na čast kardinalske naslovne crkve 8. veljače godine 1566. Nakon uzdignuća na kardinalski naslov dosad je bilo 37 kardinala naslovnika.³²

³⁰ Na jednome od postavljenih grbova stoji i mala pločica s ugraviranim tekstom: "POKLON CENTAROPREME D.O.O. RIJEKA - CROATIA PAPINSKOM HRVATSKOM ZAVODU SVETOG JERONIMA U RIMU U RIJECI SVIBANJ 2004. GOD. DIREKTOR: MILE KOSORČIĆ."

³¹ Izvještaj o životu, novostima, promjenama i gospodarskom stanju u Papinskom hrvatskom Zavodu i Hrvatskoj crkvi sv. Jeronima u godini 2000., str. 9, APHSZJ. Sjedište poduzeća se nalazi u Via degli Scipioni 256/b, 00196 ROMA.

³² Juraj Magjerec u svojoj knjizi *Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu*, Rim, 1453., donosi na str. 128. do 130. popis kardinala titulara crkve sv. Jeronima. Ukupno su dotad bila 33. Magjerec navodi da je spomenuti popis donio prema talijanskim autorima: FRANCESCO CRISTOFORI, *Cronotassi dei Cardinali di Santa Romana Chiesa I.*, Rim, 1888 – do uključivo kardinala Bizzarija i nadalje prema prof. Giuseppeu Perugi. Ovdje smo slijedili taj popis kardinala. Podatke za četiri posljednja kardinala naslovnika uzeli smo iz zavodskog arhiva ili dolje navedenih izvora. O svim ovim kardinalima može se naći dosta podataka i na internetu. Kad se podatci usporede mogu se uočiti i znatnije razlike. Prema poznatom djelu *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi sive Summorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum Series* neki podatci o samim kardinalima naslovnici crkve sv. Jeronima razlikuju se od ovdje objavljenih. Razlike su velike, ne samo u datumima nego čak i u popisu kardinala.

Odnos tih kardinala prema crkvi sv. Jeronima mogao bi biti predmet opsežnih znanstvenih istraživanja. U ovome radu donosimo najbitnije podatke o kardinalima naslovnici obzirom na crkvu sv. Jeronima.

1. PROSPERO SANTACROCE PUBBLICOLA. Dodijeljen mu je naslov 8. veljače 1566., koji je držao do 12. lipnja 1569., kad je optirao za naslov Santa Maria degli Angeli.

2. CARLO DE RAMBRUILLET D'ANGENNES. Bio je biskupom Mansa. Dodijeljen mu je naslov 19. siječnja 1570., koji je držao do 20. studenoga 1570., kad je optirao za naslov svete Eufemie. Sudjelovao je na Tridentinskom saboru.

3. FELICE PERETTI DA MONTALTO O.F.M. CONV. Potomak jedne hrvatske obitelji koja potječe iz Dalmacije, iz Boke kotorske ili okolice Zadra.³³ Sin Piergentile Di Giacommo zvanim Peretto i Mariane Di Frontillo di Camerino rođen je 13. prosinca 1521. u mjestu Grotammare.³⁴ Imao je još četiri brata i dvije sestre. Sa sedam godina pošao je u školu augustincima u Grotammare.³⁵ Sa 12 godina stupio je u samostan franjevaca kod svoga ujaka fra Salvatorea. Nakon očeve smrti uzeo je prezime Peretti. Prvi put se potpisuje prezimenom Peretti 14. lipnja 1551. u jednoj ispravi kod javnog bilježnika u mjestu Montalto.³⁶ Franjevačko odijelo kod franjevaca konventualaca obukao je 1535. godine. Godinu dana kasnije položio je redovničke zavjete. Za svećenika je zaređen 1547.³⁷ Izabran je za biskupa Sant' Agata dei Goti u Campagni 15. studenoga 1566. Za biskupa je posvećen 12. siječnja 1567. u Napulju.³⁸ Imenovan je kardinalom 17. svibnja 1570. Apostolskim

³³ O porijeklu Siksta V. vodile su se znanstvene rasprave sve do naših dana. Vidi Marijan Žugaj, OFM CONV, *Sisto V tra Oriente ed Occidente*, Roma, 1987., Edizioni Miscellanea franciscana; Ratko Perić, *L'Amore di Sisto Quinto verso San Girolamo*, Chiesa Sistina I., (a cura di Ratko Perić), *Pontificio Collegio Croato di San Girolamo*, Roma 1989, str. 15-79; Gatti Isidoro, *Sisto V Papa "Piceno" - Le testimonianze e i documenti autentici, Ripatransone (AP) 1990, XXXVI + 587*; Marijan Žugaj, OFM CONV, *Antenati a Montalto non documentati oltre quattro Generazioni*, Roma, 1999., Collectanea Croatico-Hieronymiana de Urbe (Supplemento al vol. I), str. 51.

³⁴ Silvano Giordano, *Sisto V, Enciclopedia dei Papi*, Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, str. 202.

³⁵ Isto, str. 202.

³⁶ Isto, str. 203.

³⁷ Isto, str. 203.

³⁸ Isto, str. 204.

administratorom Ferma bio je od 17. prosinca 1571. do 14. kolovoza 1577. Nakon što je napustio kardinalski naslov crkve San Simeone, preuzeo je kardinalski naslov crkve sv. Jeronima 20. studenoga 1570. Kardinalski naslov crkve sv. Jeronima zadržao je do svojega izbora za papu 24. travnja 1585. U spomen na Siksta IV. također franjevca, uzeo je ime Siksto V. Preminuo je u Papinskoj palači na Qvirinaleu 27. kolovoza 1590. Pokopan je u bazilici sv. Petra u Vatikanu. Godinu dana kasnije tijelo mu je preneseno u baziliku sv. Marije Velike u Rimu gdje počiva i danas. Nadgrobni spomenik napravio mu je Giovanni Antonio Paracca rečeni Valsoldo. Izgradio je današnju hrvatsku crkvu sv. Jeronima 1588-1590. Uz crkvu je 1. kolovoza 1589. ustanovio kaptol svećenika sastavljen isključivo od hrvatskih svećenika. Kaptol je postojao do 1901. godine.³⁹ U Zavodu sv. Jeronima čuva se portret Siksta V. iz njegova vremena.

4. ALESSANDRO DAMASCENI PERETTI MONTALTO, pranećak Siksta V., rođen je u gradu Montalto 1571. Siksto V. promaknuo ga je u kardinalski zbor Svete Rimske Crkve u konzistoriju 13. svibnja 1585., kad je imao samo 15 godina. Kardinal đakon sv. Jeronima (pro illa vice Diaconia) je od 14. lipnja 1585. do 20. travnja 1587., kad je optirao za Santa Maria in Cosmedin.⁴⁰ Preminuo u Rimu 2. lipnja 1623. Pokopan je u kapelici Svetih jaslica u bazilici svete Marije Velike u Rimu. U Zavodu sv. Jeronima čuva se njegov portret.

5. PIETRO DE DEZA. Dne 20. travnja 1587. ostavio je naslov Sv. Priske i optirao za titul Sv. Jeronima, koji je držao do 18. kolovoza 1597., kad je ponovno optirao za titul San Lorenzo in Lucina.

6. SIMEONE TAGLIAVIA D'ARAGONA. Dne 18. kolovoza 1597. ostavio naslov Sv. Anastazije i optirao za naslov Sv. Jeronima. Naslovníkom sv. Jeronima bio je do 20. travnja 1600., kad je optirao za naslov Svete Priske.

7. BONIFACIO BEVILACQUA. Dne 16. veljače 1601. ostavio je naslov Sv. Anastazije i optirao za naslov Sv. Jeronima. Naslovníkom crkve sv. Jeronima bio je 21. kolovoza 1611., kad je optirao za Sv. Prisku.

8. FELICE GENTINI OFM. CONV. Dobio je titul sv. Jeronima 12. rujna 1611. i zadržao ga do 12. kolovoza 1613., kad je optirao za naslov San Lorenzo in Panisperna.

³⁹ O Sikstu V. postoji vrlo obilna literatura. Usp. Silvano Giordano, *Sisto V, Enciclopedia dei Papi*, Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, str. 220-222.

⁴⁰ *Hierarchia Catholica*, Vol. III., str. 63.

9. MATTEO PRIULI. Bio je naslovnikom crkve sv. Jeronima od 17. listopada 1616. do 5. svibnja 1632., kad je optirao za naslov Svetoga Marka.

10. PETAR PAZMANY, isusovac, Mađar, osnivač Sveučilišta u Budimpešti. U kronološkom nizu kardinala Družbe Isusove od njezina utemeljenja treći je isusovac koji je postao kardinalom.⁴¹ Podijeljen mu je naslov Sv. Jeronima 6. rujna 1632. i zadržao ga je do smrti 29. ožujka 1637. U crkvi sv. Jeronima uklesano je njegovo ime iza glavnoga oltara na ploči gdje se spominje posveta crkve i oltara sv. Jeronima.⁴²

11. FRANCESCO PERETTI MONTALTO. Podijeljen mu je naslov sv. Jeronima 16. veljače 1642. Zadržao ga je do smrti 3. ožujka 1655.

12. GIROLAMO BONVISI. Podijeljen mu je naslov sv. Jeronima dne 16. travnja 1657. Zadržao ga je do smrti 22. veljače 1677.

13. BATTISTA DE LUCA GIOV. Podijeljen mu je naslov Sv. Jeronima 22. rujna 1681. i zadržao ga je do smrti 5. veljače 1683.

14. PIETRO BONSI. Naslov Sv. Onofrija ostavio je 15. veljače 1683. i optirao za naslov Sv. Jeronima, koji je držao do 29. listopada 1689., kada je optirao za naslov San Pietro in Vincoli.

15. LEOPOLD DE KOLLONITZ, nadbiskup ostrogonski i primas Mađarske. Potječe iz stare hrvatske obitelji iz sela Kolunić u Petrovačkom polju, što se nalazi između Bosanskog Petrovca i planinskog prijevoja Oštrelj, na putu prema Drvaru. Zbog žestokih turskih prodora u Bosnu i Hrvatsku u XV. stoljeću povukli su se u sigurnije krajeve na Zapad i prema moru. Sin Ernesta Kollonitscha (Kollonitz, Kolloniz, Kolonich, Collonicz) Leopold Karlo rodio se 26. listopada 1631.⁴³ Školovao se u Beču, te je stupio u Viteški red ivanovaca. Izabrao je duhovno zvanje i u njemu postigao visoke crkvene službe i časti. U ono su se vrijeme biskupi na pojedinim biskupskim stolicama često mijenjali, pa je tako bilo i s

⁴¹ Prvi je Francisco Toledo, drugi sv. Robert Belarmin, treći Peter Pazmany. Do 2005. godine u Družbi isusovoj promaknuto je u kardinalski zbor 40 isusovaca. Posljednji je Tomaš Špidlik (2003.).

⁴² Tekst ploče na latinskome jeziku glasi: VURBANI. VIII. P.O.M. IVSSV ECCLIAM. HANC. TITVLAREM. PETRI PAZMANY. S.R.E.C. ET ALTARE. DIE.VIII. MENSIS. OCTOB. A.D. MDCXXXIV IOANNES. TOMCUS MARNAVITIVS. EPVS. BOSNEN. CONGREGONE. ILLYRICA. PROCURANTE CONSECRAVIT.

⁴³ *Lexikon für Theologie und Kirche*, Sechster Band, 1961., str. 382.

njime. Nalazimo ga na nekoliko (nad)biskupskih stolica: u Njitri u Slovačkoj (od 1669.), Bečkom Novom Mjestu (Wiener Neustadt od 1672.) u Austriji, te Györu (od 1685.), zatim je nadbiskup u Kaloczi (od 1691.) i konačno u Ostrogonu (od 1695.) u Ugarskoj. Osim u crkvenim službama istaknuo se u obrani Beča od Turaka 1683. godine, a poslije kao ugarski državnik, osobito u svezi s Karlovačkim mirom. Godine 1685. imenovan je kardinalom-prezbiterom Svete Rimske crkve. Za nas je značajno da je bio naslovnici Hrvatske crkve svetog Jeronima u Rimu. Čini se da je on sam molio Papu da mu dodijeli naslov upravo te, hrvatske, crkve. Umro je 20. siječnja 1707.⁴⁴ godine. Naslov Sv. Jeronima podijeljen mu je 14. studenoga 1689. i zadržao ga je do smrti 1707.

16. CORNELIO BENTIVOGLIO. Podijeljen mu je naslov Sv. Jeronima 15. travnja 1720. Za naslov svete Cecilije optirao je 25. lipnja 1727.

17. LEANDRO PORZIA, benediktinac iz opatije Monte Cassino. Podijeljen mu je naslov 10. svibnja 1728., koji je ostavio 10. srpnja 1728. Tada je optirao za naslov Sv. Kalista.

18. SINIBALDO DORIA. Podijeljen mu je naslov 17. prosinca 1731., koji je držao do smrti 4. prosinca 1733.

19. GIACOMO ODDI. Podijeljen mu je naslov 15. travnja 1745., koji je držao do 12. siječnja 1756., optirajući za titul Sv. Anastazije.

20. PIERPAOLO CONTI. Podijeljen mu je naslov 19. studenoga 1759., koji je držao do 31. ožujka 1763. optirajući za titul Sv. Stjepana na brdu Celiju.

21. FRANCESCO HERZAN DE HARRAS. Podijeljen mu je naslov 11. prosinca 1780., koji je držao do 23. rujna 1782., optirajući za naslov Svetih Nereja i Ahileja.

22. FRANCESCO CARRARA. Podijeljen mu je naslov 11. travnja 1785., koji je zadržao do 22. travnja 1791. Tada je optirao za naslov S. Silvestro in Capite.

23. CESARE BRANCADORO. Podijeljen mu je naslov 20. srpnja 1801., koji je zadržao do 21. veljače 1820., optirajući za naslov Sv. Augustina.

24. GABRIELE DELLA GENGA SEMATTEI. Podijeljen mu je naslov 11. srpnja 1836., koji je držao do smrti 19. veljače 1861.

25. ANTONIO PANEBIANCO O.F.M. CONV. Podijeljen mu je naslov 30. rujna 1861., koji je držao do 23. prosinca 1861., optirajući za naslov Svetih Dvanaest apostola.

⁴⁴ *Lexikon für Theologie und Kirche*, Sechster Band, 1961., str. 382.

26. GIUSEPPE BIZZARRI. Podijeljen mu je naslov 19. ožujka 1863., koji je držao do 5. srpnja 1875., optirajući za naslov Sv. Balbine.

27. LUIGI SERAFFINI. Podijeljen mu je naslov 20. ožujka 1877., koji je držao do 1. lipnja 1888., optirajući za biskupiju Sabinu.

28. SERAFINO VANUTELLI. Nakon što je 14. veljače 1889., ostavio naslov Sv. Sabine primio je naslov Sv. Jeronima i zadržao ga je do 12. lipnja 1893. Tada je optirao za biskupiju Frascati.

29. LORENZO SCHLAUCH, biskup velikovaradinski. Podijeljen mu je naslov 12. lipnja 1893., koji je držao do smrti 12. srpnja 1902.

30. ANDREA AIUTI. Podijeljen mu je naslov 12. studenoga 1903., koji je držao do smrti 28. travnja 1905.

31. FRANCESCO BAUER, nadbiskup Olomouca. Podijeljen mu je naslov 27. studenoga 1911., koji je držao do smrti 26. studenoga 1915. Novčano je pomogao obnovu krova crkve sv. Jeronima 1915. godine.

32. RAFFAELE SCAPINELLI DE LÉGUIGNO. Rođen je u Modeni, 25. travnja 1858. Benedikt XV. proglasio ga je kardinalom 6. prosinca 1915.⁴⁵ Podijeljen mu je naslov 7. prosinca 1916., koji je držao do smrti 16. rujna 1933. Dolazio je često u crkvu sv. Jeronima. Gotovo svake godine na blagdan sv. Jeronima sudjelovao je u svečanim liturgijskim slavljinama u crkvi. Oporučno je crkvi sv. Jeronima ostavio biskupski štap, tri mitre i neke druge predmete za pontifikalne sv. Mise.⁴⁶

33. SANTIAGO LUIS COPPELLO, nadbiskup Buenos Airesa. Rođen je u S. Isidro u nadbiskupiji La Plata 7. siječnja 1880. u Argentini. Za svećenika je zaređen 28. listopada 1902. Izabran je naslovnim biskupom Aulone 8. studenoga 1918. Zaređen za biskupa 30. ožujka 1919. Nadbiskupom Buenos Airesa imenovan je 20. rujna 1932. Pio XI. proglasio ga je kardinalom 16. prosinca 1935.⁴⁷ Podijeljen mu je naslov crkve sv. Jeronima 19. prosinca 1935., koji je držao do 14. prosinca 1959. Dok je bio kardinal naslovnik u crkvi svetog Jeronima, u jednoj od pokrajnjih kapelica postavljen je 1954. kip Majke Božje od Lujána (Nuestra Señora de Luján), argentinskoga marijanskog svetišta s grbom kardinala Coppella.⁴⁸

⁴⁵ *Annuario Pontificio per l'anno 1929.*, str. 44.

⁴⁶ *Usp. Kardinali titulari – naslovnici Hrvatske crkve sv. Jeronima*, APHSZSJ.

⁴⁷ *Annuario Pontificio per l'anno 1959.*, str. 51.

⁴⁸ Na gornjem dijelu mramorne niše napravljene za tu zgodu postavljen je kardinalov grb u boji. U donjem dijelu niše stoji natpis *Nuestra Señora de Luján MCMLIII*.

34. GUSTAVO TESTA. Rođen je u mjestu Boltiere u biskupiji Bergamo 18. srpnja 1886. Za svećenika je zaređen 28. listopada 1910. Izabran naslovnim nadbiskupom biskupije Amasea 4. lipnja 1934.. Posvećen za biskupa 1. studenoga 1934. Ivan XXIII. proglasio ga je kardinalom 14. prosinca 1959. Podijeljen mu je naslov crkve sv. Jeronima 14. prosinca 1959.,⁴⁹ koji je držao do smrti 1. ožujka 1969. Crkvu sv. Jeronima preuzeo je 29. svibnja 1960.⁵⁰ U Zavodu sv. Jeronima čuva se njegov portret.

35. PAOLO BERTOLI. Rođen je u mjestu Poggio Garfagana u nadbiskupiji Lucca u Italiji 1. veljače 1908. Zaređen za svećenika 15. kolovoza 1930. Izabran naslovnim nadbiskupom nikomedijskim 24. ožujka 1952. Posvećen za biskupa 11. svibnja 1952. Pavao VI. proglasio ga je kardinalom 28. travnja 1969. Bio je naslovníkom crkve San Girolamo della Carità od 1969. do 1973⁵¹. Naslov crkve sv. Jeronima podijeljen mu je 5. ožujka 1973.⁵² Crkvu sv. Jeronima preuzeo je u posjed 8. travnja 1973.⁵³ i zadržao je do 30. lipnja 1979. Od 30. lipnja 1979. preuzeo je suburbikarnu biskupiju Frascati. Bio je prefektom Kongregacije za proglašenje svetima i kamerlengom kardinalskog zbora. Preminuo je 8. studenoga 2001.⁵⁴ Crkvi sv. Jeronima poklonio je dva pokretna ambona. U Zavodu se čuva i njegov portret.

36. FRANJO KUARIĆ, nadbiskup zagrebački. Rođen je u Pribiću u zagrebačkoj nadbiskupiji 15. travnja 1919. Zaređen za svećenika 15. srpnja 1945. u Zagrebu. Izabran naslovnim biskupom biskupije Meta 15. veljače 1964. Posvećen za biskupa 3. svibnja 1964. Zagrebačkim nadbiskupom imenovan je 16. lipnja 1970. Ivan Pavao II. kreirao ga je kardinalom 2. veljače 1983. Podijeljen mu je naslov Hrvatske crkve sv. Jeronima 2. veljače 1983.⁵⁵ Ušao u posjed crkve 19. veljače 1983.⁵⁶ Bio je naslovníkom crkve sv. Jeronima sve do smrti 11. ožujka 2002. Pokopan je u kripti zagrebačke katedrale. Crkvi i Zavodu sv. Jeronima poklonio je svoj portret.

⁴⁹ *Annuario Pontificio per l'anno 1969.*, str. 85*.

⁵⁰ *Usp. Kardinali titolari – naslovnici Hrvatske crkve sv. Jeronima*, APHSZSJ.

⁵¹ *Annuario Pontificio per l'anno 1970.*, str. 36*.

⁵² *Annuario Pontificio per l'anno 1974.*, str. 38*.

⁵³ *Usp. Kardinali titolari – naslovnici Hrvatske crkve sv. Jeronima*, APHSZSJ.

⁵⁴ *Annuario Pontificio per l'anno 2002.*, str. 986. Vidi još: *La morte del Cardinale Paolo Bertoli*, L'Osservatore Romano, Venerdì, 9 novembre 2001., str. 4.

⁵⁵ *Annuario Pontificio per l'anno 2002.*, str. 57*.

⁵⁶ *Usp. Kardinali titolari – naslovnici Hrvatske crkve sv. Jeronima*, APHSZSJ.

37. JOSIP BOZANIĆ, nadbiskup zagrebački: Iz Vrbnika na otoku Krku, rođen je u Rijeci 20. ožujka 1949. Za svećenika Krčke biskupije zaređen je u Krku 29. lipnja 1975. Izabran za krčkog biskupa koadjutora 10. svibnja 1989. Posvećen za biskupa u krčkoj katedrali 25. lipnja 1989. Rezidencijalnim biskupom u Krku postao je 14. studenoga 1989. Bio je i administratorom Riječko-senjske nadbiskupije od 5. lipnja 1996. do 22. studenoga 1996. Zagrebačkim nadbiskupom i metropolitom postao je 5. srpnja 1997. Službu je preuzeo 4. listopada 1997. Najavljen kardinalom 28. rujna 2003.⁵⁷ Proglašen je kardinalom 21. listopada 2003. godine. Kardinal titular Hrvatske crkve sv. Jeronima je od 21. listopada 2003. Ušao u posjed crkve 27. veljače 2005. Prigodom preuzimanja crkve poklonio je crkvi sv. Jeronima 31 ljubičastu misnicu.

6. ZAKLJUČAK

Na pozivnicama za program 26. i 27. veljače 2005. pisalo je da u Hrvatskoj crkvi sv. Jeronima prisustvujemo dvostrukome slavlju: Ulasku u posjed kardinala naslovnika crkve sv. Jeronima Josipa Bozanića nadbiskupa zagrebačkoga i završetku prve faze radova na obnovi crkve. Otkako hrvatska nacija ima ovu crkvu sv. Jeronima, uz mnoge znamenite događaje tijekom svih stoljeća, svečana liturgijska slavlja i ona redovita na staroslavenskome i latinskome, danas hrvatskome i talijanskome jeziku, uz dočekivanje brojnih hrvatskih hodočasnika i potrebnika itd., ovdje se stalno nešto gradilo, rušilo, dopunjavalo, uljepšavalo, popravljalo. Tako je bilo tijekom čitavog XX. stoljeća, tako je i u prvim godinama ovoga tisućljeća. Sretno je privedena kraju restauracija krova, pročelja i zidova crkve sv. Jeronima. Ovo je kraj prve faze. Ovdje se ne želimo zaustaviti. Nekoliko desetljeća ne sviraju crkvene orgulje, a velike freske, oltarne pale, balaustre, sve mramorne površine, rasvjeta, potiču na nastavak radova u II. fazi, ako i kada to bude moguće? Hrvatska crkva sv. Jeronima i zajednica oko crkve živi i djeluje kroz stoljeća. Živi i danas. Život i radovi nastavljaju se u zajedništvu s novim kardinalom naslovnikom crkve.

⁵⁷ Vidi: *L'Osservatore Romano*, Lunedì-Martedì, 29-30 settembre 2003., str. 1.

ST. JEROME'S CROATIAN CHURCH IN ROME
AND ITS TITULAR CARDINALS

Summary

The article is the author's lecture held during the cultural and spiritual program at St. Jerome's Croatian church in Rome on 26 February 2005, on the occasion of the solemn taking possession of this titular church by the Cardinal Archbishop of Zagreb Josip Bozanić, and upon the completion of the first phase of renovations on the same church building.

In his essay, the author presents in chronological order the beginnings and the development over time of the Croatian community of St. Jerome's in Rome from 1453 to the present. Along with the church of St. Jerome, there also existed a fraternity, a hospital, a hostel, a Chapter of priests and a College. Particular attention is given to the construction of the church of St. Jerome and works completed upon it from the past to the present.

The current church was erected from 1588-1590 by Pope Sixtus V, considered originally from a Croat family from Dalmatia. The plan for the church was made by Martino Longhi Vecchio. The church has been painted, ordered, adorned, and renovated from the time of its erection up till today. From 1997 onward, a huge renovation project was made on the building. The entire roof was redone, while the outer walls and façade were cleaned and restored. The author also describes the actual work done. The renovation project was completed by prof. Giorgio Croci.

St. Jerome's church was elevated to a cardinal's title in 1566. To this day the church has had 37 cardinals as title holders, including Cardinal Josip Bozanić, Archbishop of Zagreb, who took possession of his titular church on 27 February 2005. The author provides a list of the cardinals who held this title in the past, along with their most important facts with regards to St. Jerome's church. Not all authors agree on the list of cardinals nor on the statistics concerning the title holders of the Croatian church of St. Jerome's.